

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton, másfél iven. ~ Előfizetési ár: egész évre 14 korona, fél-évre 7 korona. ~ Egyes szám ára 30 fillér. ~

Szerkesztőség és kiadóhivatal Debreczen, Kollégium; Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Dóczi Imre.

Periklesnek a peloponnesusi háborúban hősi halált halt athénei polgárokra vonatkozó gondolata szerint: „Nagy feladat eltalálni a célra vezető utat ott, ahol különös nehézséggel jár a hallgatóságot a mondottak igazságáról meggyőzni. A jóindulatú s a tárgyjal ismerős közönség természet szerint bágyadtnak tartja az előadást, egybevetvén tulajdon óhajtaival és meggyőződésével; míg aki a tényeket nem tudja, túlzást gyanít, irigységében, ha olyasmit kell hallania, amire ő maga képtelen.“ Hát még ha az ünnepelt az igazak öröme a felvilágon jár, ha velünk együtt gyönyörködik a rózsaujjú Hajnalban s a szerénység köpenyébe burkolózva, míg másokkal szemben a méltányosság legszűkebb határáig jóindulatú elnézéssel viseltetik, magának kérlelhetetlen, könyörtelen bírója, hallani sem akar arról, hogy öneki magának érdemei vannak, mert ő mindig, mindenben csak kötelességét teljesítette?!

Ily helyzetben az egyedüli célravezető út minden szövirág nélkül, pusztán rámutatni az illető pályájára, rámutatni azokra a vezéreszmékre, kikeresni azokat az egyéniségebe belégyökerezett jellemvonásokat, amelyek egész életét besugározzák.

Pedig a mi bensőségesen szeretett vezérünkről, a férfias erényekkel ékeskedő, a maga egyenes útvonalról soha, se jobbra, se balra le nem térő, biztos tekintetű tanítómesterünkről, Dóczi Imréről szólván, nehéz Anakreonnal nem kiáltanunk föl:

Ἦγε σωφράφων ἄριστε!

Tanári pályáját — nem számítva a sárospataki főiskolai előjáróságtól az 1873 január—júliusára nyert tanári megbízatását — 1876 szeptemberében kezdi a Nagykőrösi Református Gimnáziumban, ahol 11 évet tölt; majd 1887—1898-ig a Debreczeni Református Főgimnázium tanára, közben: 1894—1898-ig igazgatója. 1898 óta a Tiszántúli Református Egyházkerület közép-

iskolai felügyelője, zsinati és konventi képviselő zsinati jegyző, a konventi rendes és rendkívüli bíróság tagja, az egyetemes tanügyi bizottság al-elnöke, az iskolaügyi konventi bizottság előadója. Ugyancsak 1898 óta a Tiszántúli Ev. Ref. Középiskolai-, 1902-től kezdve Országos Református Tanáregyesület elnöke. Ugyancsak ő tölti be az Országos Középiskolai Tanáregyesület debreczeni körének elnöki tisztét a kör megalakulása, 1895 óta. Alelnöke a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság ez évben alakult debreczeni körének s 1891 óta tagja az Országos Közoktatásügyi Tanácsnak.

Ily sokoldalú elfoglaltságában lankadatlan munkakedvvel, erős értelmén keresztül szűrt lelkes szeretettel fejt ki immár 40 év óta áldásos működést a nemzeti köznevelés, közelebbről a református nevelés érdekében. Ez idő alatt a református tanárság hivatásos vezérének bizonyult, az ifjabb tanári nemzedék előtt nevelés- és tanításiügyi nyilatkozatai az αὐτῶ; ἔφα erejével ható kinyilatkoztatások.

De hogy is lehetne másképen, mikor talán senki szebben nem hirdeti a tanári hivatás eszményi voltát, mint ő e megkapó szavaiban: „A tanár nem hivatalnok, hanem alkotó, teremtő lelke az iskolának, aki egész érzés- és gondolatvilágát viszi át munkájába, hogy az ifjú lelkekben is világnézetet teremtsen.“ És Dóczi Imre ilyen volt, mint tanár. Mi tanítványai bizonyosságot teszünk róla, hogy előttünk, akik az ő Homeroshoz, Xenophonhoz, Herodotoshoz, Platonhoz, Horatius-hoz fűzött magyarázatait hallgattuk, egészen új világ nyílt meg, ethikai világnézetet teremtett lelkünkben. Az ő ihletett szavai életünk végéig visszacsengenek lelkünkben, valahányszor a görög *kalokagathia* és a római *virtus* gondolatainkban megjelennek. Vagy lehet-e elfelejtenünk azt, mikor a horatiusi „*Si fractus illabatur orbis...*“-szal kapcsolatban Kálvin törhetetlen jellemét, hajthatatlan akaraterejét, heroikus bátorságát és nagy-

szerű önmegtagadását állította elének követendő mintaképül?

S míg így, ékesen szóló ajkáról a nagy Kálvin glorificatiója hangzott, ő maga mindig hű maradt a református iskolák ősi szelleméhez, a felekezeti korlátokon fölülemelkedő szabadelvű, nemzeti irányú neveléshez.

Voltak egyesek, akik tanítói működésének értékét lejjebb igyekeztek szállítani azzal, hogy kedvelt görög nyelvvel túlterheli az ifjúságot más tárgyak rovására. Valóban, tompa nyilakkal lövöldöztek ez ijászok a talpig páncélba öltözött bajnokra! Igaz, hogy ezer sort hagyott föl az Iliasból magánszorgalmi olvasmányul, de ez ezer sorból (például nálunk, de más osztályokból is így arányban) már egy hét mulva kilenc tanuló jelentkezett a VII. osztályból. Igen, mert Dóczi Imre beleoltotta az ifjúság lelkébe a munkaszeretetet ezzel a tanításával: „A munka szabadságra és boldogságra vezérel.“ De nem is volt nehéz neki a pontosságot, kötelességérzetet, akaratot, jellemzilárdságot belenevelnie a gondjaira bízott fejlődő lelkekbe, mert hiszen tanítványai látták, hogy szája azt beszéli, amit szíve érez, ő maga a pontosság, kötelességérzet, akaratot, jellemzilárdság példaképe. Már akkor, fiatal diákkorunkban vallottuk és valljuk ma is, hogy Dóczi Imrét csak egyszer

kell megszeretni, mert ő mindig, minden körülmények között, rebus in arduis, non secus in bonis ugyanaz volt, ugyanaz maradt és ugyanaz lesz: vas logikájú, nemesen érző, egyenes jellemű, jó ember, akinek sohasem kell félnie az idők mohától.

De talán nagyon is halvány volna a kép, ha egyházkerületi, konventi és zsinati építő munkájáról, magvas fölszólalásairól nem is szólva, említetlenül hagynók Református Tanáregyesületi elnöki megnyitó beszédeit, amelyek e gyűléseknek mindenha legkimagaslóbb pontjai voltak. Mint Cato minden egyes beszédében ott büszkélkedett szállóigévé lett híres: „*Ceterum Carthagine*“-je, az ő megnyitóiában is, ha más-más szavakkal is, ismét és ismét ott ragyog a református iskolák hagyományos szelleme iránti szeretetéből fakadó íge: „*Bele kell plántálnunk az ifjúság lelkébe a vallásos nevelés mellett a felvilágosultságot, a szabadelvű gondolkozást és hazafias nemzeti törekvéseket!*“ Mikor az ultramontanizmus sötét fellege igyekszik ráborulni a szellemi világra, mily megrázó erővel hirdeti: „*A mi ideálunk nem az egyház aegise alatt igazságtipró Orbán pápa, hanem az igazságot a felekezeti korlátain felül is meggyőződéssel hirdető Galilei.*“! A liberalizmust fenyegető ama jelenségek ellen — úgymond: —

Tárca

Reminiscenciák.

Mikor 1889 őszén, vágyva és félve, édesapám vezetése mellett, egyik hat osztályos vidéki gimnáziumból, a partikulából a debreczeni Alma Mater falai közé léptem, duzzasztó és szorongató érzelmek fogták el keblemet. Tetszett, hogy immár a nagy diákok társaságába léphetek s annak a nagy kollégiumnak lehetek egyik polgára, melynek emlője táplálta századokon át az igaz magyar kálvinista kultúra fenntartóit és harcosait. Másfelől azonban bizonyos félelem fogott el, az aggodalomnak az a rejtett érzelmé, mely minden önbizalom mellett is ott ül az ifjú ember szíve mélyén mindenkor, valahányszor életének egy-egy nevezetes fordulópontjához jut. A lelki izgalmat csak fokozta az első megjelenés, a beiratkozás. Roppant tömegben kellett keresztül törtetni s csak protekcióval sikerült az igazgató, „az öreg Tüdős“ színe elé jutnunk. Mindjárt az első órán szokatlanul hatott reám, de önérzetemet emelte, hogy ilyen nagy iskolának lettem diákja, melyben a VII. osztály létszáma is felülhaladja a hetvenet. Mi a partikulában hat osztályban is alig voltunk annyian.

Dóczi Imre volt az osztályfőnökünk. Szigorú,

szúrós szemű ember, aki egy tekintetével meg tudta regulázni az egész társaságot. Nem kellett neki öklével a katedrát verni, vagy ablakrengető hangokkal idézni fel a látszólagos figyelem félelmetes némaságát: csupán megjelenése csendet és tiszteletet parancsolt mindenkire. Pedig az ember életében ez a korszak az, mikor nem akar kívülről irányítást bevenni s a gyermekségből kibontakozó lélek, képzett értékének csalfa tudatában, röpködni akar, korlátokat nem respektálva, olyan magasságba, melyre nincsenek szárnyai. Hetven ilyen repülő „bagoly“ csapongásait csak olyan kemény egyéniség tiszteletes tulajdonságai fékezheték meg, mint a Dóczi Imréé. Féltünk tőle, de szerettük is. Lelkünk azonnal megérezte, hogy olyan tanárral állunk szemben, aki megköveteli kötelességének pontos elvégzését és ehhez képest ítél bennünket. Éreztük, hogy milyen sokat tudunk tőle tanulni s eddigi gyenge ismeretünk mennyire kiszélesedik az ő keze alatt. Pontossága hasonló erényre szoktatott és kényszerített. Első óránk volt vele mindig. Amint kondította a nyolcat, nyílt az ajtó s már rendben, csendben vártuk őt.

A latin és görög nyelvet tanította. Két nehéz tárgy a diákokra nézve. Sokat is foglalkoztunk vele otthon is, az iskolában is. Minden órára készülnünk kellett, mert bármilyen sokan voltunk is, nem lehe-

„Ha Gigasok nem támadnak, a Pygmaeusoknak kell táborba szállni a szabadelvű eszmék diadaláért, mert a nemzet üdve ez eszmék győzedelmében rejlik.“ A református szellem, a tanári közszellem ápolására buzdító szavai fölhangzanak megnyitóiiban nemcsak a debreczeni kollégiumban, ahol szerinte: „Minden kődarab a nemzeti közművelődésnek szentelt oltár“, nemcsak Nagyenyeden, Bethlen Gábor iskolájában, ahol: „A fejedelmi bőkezűség minden időre fényes példát adott a nemzeti állam kiépítésére irányuló törekvéseknek“, nemcsak Sárospatakon, ahol: „Lehetetlen, hogy a magyar református tanárság szíve meg ne dobbanjon s ne érezze, hogy szent a föld, amelyen járunk, ahol a Rákócziak s Comenius szelleme leng körül bennünket“, hanem az évi közgyűlések minden egyes helyén. Már egy, ifjú tanárkorában megjelent értekezésében hirdeti, hogy: „Egy maroknyi jellem fölér egy kéve tudománnyal“, s ugyanez eszme alapján köti lelkére a református tanárságnak harminc év múlva is: „Az erkölcsi jellem képzése legeszményibb feladata az iskolának.“ S ezt a klasszikus irodalmi nevelés útján tartja elérhetőnek. Mikor a korszellem a gimnázium falait döngeti, ő a reális, természettudományi képzéssel szemben Dubois—Reymond szavaival hön óhajtja, hogy „A hellenismus tartsa tőlünk távol az americanismust“,

mert szerinte: „Csak az erő jogosútságát hirdeti a természettudomány, emberszeretet, jog, igazság kívül esnek körén, míg az irodalmi képzésre alapított nevelés erkölcsi embert nevel a társadalomnak. A szakismeretet meg lehet szerezni a fejlettebb korban is, de nem a jellemet.“

Imé az ember! Merengjen bár Altis romjain, ahol a két évezredes műkincsek omladékainak láttára így sóhajt föl: „E romok hatása az emberi sorsnak, a nagyságnak és múlandóságnak összeolvadt borongó érzése“, vagy áldozzon a hála szavaival egyes nagyjaink, Klamarik és Jókai szellemének, kik a protestáns, kálvinista iskolákkal szemben megható kegyelettel viseltettek, álljon bár a tanári katedrán, vagy hirdesse tanári gyűléseken nemes lendülettel a magyar nemzeti nevelés megváltó eszmeréit, mindig és mindenben úgy áll előttünk, mint meleg szívű, egyenes jellemű, nagy tudású nevelő, akinek mindenkoron volt: „magasra rívó szenvedelme.“

Jól mondja róla a Nagykőrösi Református Főgimnázium 1887—8-iki értesítője, mikor onnan a Debreczeni Református Főgimnázium hívja el jelesei közé: *Dóczi Imre eltávozása, ki tizenegy éven át volt intézetünknek szakavatott, ... közöttünk áldásosan s legszebb sikerrel munkálkodó és egyenes jellemű tanára, — érzékeny vesztesége a mi isko-*

tett, mint sok más tárgynál, spekulálnunk, hogy „lefelelttem“. Két-három órán is feleltünk sokszor egymás után s tanárunk mindig köztünk állva, egy-egy kérdéssel egyik-másikunkat egész váratlanul kérdőre vont. Nem ült fel sohasem a katedrára, közvetlen összeköttetésben állott velünk s így tudta a népes osztály figyelmét ébrentartani s az egészet foglalkoztatni. A nyelvtani szabályokat a szájunkba rágta. El nem fáradó türelemmel elmondta minden előforduló alkalommal. Így lehet a nyelvet tanítani s megismertette, megkedveltetni.

Mikor engem először kiszólitott, bár a magam módja szerint jól elkészültem, roppant zavarba jöttem, lámpalázba estem. Ismeretlenek voltak előttem a syntaxisnak szabályai, pláne azzal a szabatos és stereotíp kifejezésekkel, melyek a régebbi debreczeni diákok emlékében már inkább belerögzöttek. A mondatok és szavak boncolgatása nehezen ment, de azért nem kedvetlenül el. Sarkalt, hogy fogyatkozásaimat pótoljam. Biztatott az a tudat, hogy tanárom igyekezetemet nemcsak észreveszi, de méltányolni is fogja. Nem is csalatkoztam.

Tanítványainak megismerése, ennek alapján klasszifikálása csodálatos volt. Igazságos osztályozása bizalmat és tiszteletet ébresztett iránta s kedvet és kitartást fakasztott a diákban az igyekezetre.

Magyarázatai elragadóak voltak. Nagyon szépen tudott beszélni. Mikor pl. a homéroszi kérdéstről magyarázott, vagy a VIII. osztályban a logikát adta elő, szavai lekötötték figyelmünket s választékos kifejezései, határozott hangsúlyozása, tartalmas, de mégis könnyen érthető beszéde magára vonta figyelő tekintetünket. Jól emlékszem, mennyire meg tudta szeretetni, mert meg tudta értetni, velünk a filozófiát is. Nem a könyv sokszor nehézkes szavai szerint tanultuk, hanem magyarázatai után papírra vetett jegyzeteinkből.

Emlékszem s még mindig lelkesedem is, mikor valamely iskolai ünnepély alkalmával az oratóriumban beszélt hozzánk. A kollégiumról beszélt, a kálvinistáknak erről az ősi büszkeségéről, hivatásáról, azokról a szentelt kövekről, melyeket a nagy tradíció avatott az utódok előtt tiszteletesekké s amelyek mint megannyi élőkövek beszélnek hozzánk stb. Vitam et sauguinem-et kiáltottunk volna, ha az ünnepély komolysága engedi, a beszéd hatása alatt, a kollégiumért. De ha nem fejezhettük is ki, éreztük és érezzük ma is. Így nevelt és nevel a kollégium, kiváló tanárai útján, olyan nemzedékeket, melyek fenntartják és átadják a maradékoknak időről-időre és nyereségről-nyereségre...

Bakóczy Endre.

*

lánknak, értékes nyeresége lesz Debreczennek.“
 Hogy ez így van, szívvel-lélekkel tanúságot teszünk róla s nyíltan merjük hirdetni, hogy református tanárnak őt követni nem szolgálkúság, hanem egyenesen kötelesség, s megközelíteni dicsőség. Ha a kalvinista tanár szobrát meg kellene alkotni, az ő nemes alakját kellene ércbe önteni, hogy mint hajdan az Athén felé közeledő utasnak Athena Polias mutatta már messziről a biztos irányt, úgy irányítsa ő a meg-megújuló református tanárnemzedék tekintetét az ígért földje, — a fölvilágosodott, szabadelvű, nemzeti nevelés útján megerősödött új Magyarország felé.

Őrizze meg őt nekünk a Gondviselés teljes testi és szellemi rugékonyságában még hosszú éveken át, soká, nagyon soká!

Noha róla szólván: „*Huius orationis difficultus est exitum, quam principium invenire*“, végzek már. Más irányú működéséről szóljanak mások, nálam hivatottabbak. Egy hozzá intézett kéréssel zárom soraimat. Ne mondja t. i. e megemlékezéseimre, mint huszonöt évvel ezelőtt egy önképzőköri fölolvásásomra ez, akkor pörölycsapásként hatott, egyszavas kritikát: „*Frázis!*“, hanem a fentebb mondottakat vegye őszinte szívvel mondott igazságoknak! Hiszen mi sem könnyebb ennél, csak azt a szép görög jelmondatot, a: Γνωθι σεαυτόν-t alkalmazza magára!

Ha kérésem meg nem hallgatja, teljes tisztelettel ellene szegülök és kijelentem, hogy huszonöt évvel ezelőtt neki volt igaza, ma pedig nekem van.

Barcza József.

A református tanár.

„Ha van a magyar középiskolai tanárságban protestáns szellem, — az van a magyar református egyháznak minden ingerenciája nélkül, az van a magyar református egyház indolenciája dacára a tanárainkban“.

Ezek a súlyos szavak a legutóbbi zsinatunkon hangzottak el és némi vihart is keltettek. Holott jobb lett volna akkor is, azóta is zajtalanul mellünkre ütni az öklünkkel és legfontosabb életérdekeink meg nem látásának beismerésével elmondani a mea culpa-t. Mert ma is teljes alapossággal lehet föltenni a kérdést: „Tett-e ez alatt a harminc (— most már negyven —) esztendő alatt a magyar kálvinista egyház egyetlen lépést is abban az irányban, hogy protestáns szellemet ébresszen, keltsen és képezzen középiskolai tanárságunkban?“

Ne legyünk igazságtalanok. Egy néhány nagy emberünk akart ilyen lépést tenni. Az ő szívós, lan-kadatlan kitartásuk folytán történtek is, — bár nem

az egyház egyeteme, hanem ezen kitűnőségeink vezetése alatt álló kerület részéről, — bizonyos lépések, melyeknek rendeltetése tanárainknak protestáns szellemben nevelése volna. Am hogy ezek a lépések mit érők lesznek, azt a háború és egyéb szerencsétlen körülmények felettébb problematikussá teszik.

Ma még ott vagyunk, hogy tanáraink protestáns szellemű nevelés nélkül kerültek iskoláinkba s ha van közöttük — mint a zsinaton mondták: irmagul — egynéhány, egyházunkhoz törhetlenül ragaszkodó, azt a családi, meg a régi középiskolai nevelésnek köszönhetjük s amint hanyatlik középiskolánk protestáns szelleme, úgy száll alább az azokból kikerülőldő majdani tanárok egyházi érzése is.

Súlyos, nagy gond ez úgy egyházunk jövője, mint iskoláink, sőt tanáraink helyzete szempontjából is. És annál súlyosabb, mert az egyháziasság — természetesen a nevelés gyarlósága folytán — tanáraink egy részének szemében valóságos deklasszátságot jelent. „Tessék megnézni, — mondta egyszer panaszkodásaimra egyik középiskolai tanár, — az úgynevezett egyházi tanárok általában a kisebb értékűek közül kerülnek ki. Én is szeretem a vallásomat és ragaszkodom az egyházamhoz, melyben a magyar szellemi haladásnak egyik legnagyobb tényezőjét látom, de engem elfoglal a tudományom s ha szabad időm marad, inkább egy jó könyvet olvasok, mint elmenjek a 48-as körök borgózs levegőjébe, az enyémtől lényegesen különböző műveltségű emberekkel komázni, avégből, hogy presbiterré választathassam magamat. Ahoz, hogy az ember a mai viszonyok közt az egyház körül munkálkodó legyen, elsősorban az kell, hogy jobb legyen a torka, mint az orra“.

Finnyás ítélet biz ez, de nem mondhatom, hogy alap nélküli. És tán szóltanul ballagok tovább, nem tudván megfelelő cáfolatot találni, — ha nem áll módomban hivatkozni egy kimagasló példára a tanárnak is, az egyház hű szolgájának is méltó mintaképe: Dóczi Imrére.

Azok a szempontok, melyek középiskolai tanáraink legnagyobb részénél az egyház iránti elkedvetlenedést okozzák, senkinél sem érvényesülhetnének inkább, mint ő nála. Ha a nemzeti kulturának az a szürke napszámosa, ki az oklevél úgy, ahogy megszerzése után robotolja a naponkénti leckét, összehasonlításokat tehet a maga, meg a hasonló képzettségű állami tanár helyzete között, — nem juthatna-e Dóczi Imrének is eszébe, hogy állami szolgálatba állván, mennyire másként alakulhatott volna az ő külső előhaladása? Most bizonyára tankerületi főigazgató volna, méltóságos címmel s legalább évi 3000 koronával több fizetés élvezetében; vagy benn volna a miniszteriumban, az ő rendkívüli képességeinek megfelelő irányító munkakörrel. Am ő nem erre gondol, hanem azt látva, hogy egyháza — a

maga szerényebb viszonyai szerint szerényebben — megadja neki a tőle telő elismerést és azt tudva, hogy ennek az egyháznak az állam magyar nemzeti tartalommal teljessége idején is megvan a maga külön becses hivatása a nemzeti kultúra és erkölcs szolgálatában, áldozza nagy lelkének s nagy elméjének minden nemes áldozatát azért az egyházért, melynek lobogója alatt indult eszményeiért küzdelembe.

Aki végig nézi a legutóbbi zsinatnak, — melynek Dóczi Imre rendes tagja és jegyzője is volt, — a naplóját, meghallgatja az egyetemes konventnek, — melynek hosszú idő óta rendes és nagybuzgóságú tagja, — vagy a tiszántúli egyházkerületnek, — melynek világi tanácsbírája, — a tanácskozásait, némi csodálkozással tapasztalhatja, hogy Dóczinak aránylag nagyon ritkán lehet szavát hallani a fórumon. Pedig az ő mindig tartalmas, mindig választékos és mindig lebilincselő felszólalásait mindenütt méltó figyelem kíséri. Dehát lám Dóczit nem az a gyönyörűség viszi e testületekben intenzív munkálkodásra, melyet a saját hangjának hallatása okoz. Ő a kevés beszéd és sok munka embere. Az Egyetemes Tanügyi Bizottságban, melynek alelnöke s melyben a tárgyalások vezetése több ízben lett feladata, nagyon is szembeszökő hatalmas egyéniségének irányító ereje. A tiszántúli egyházkerület tanügyi bizottságában pedig laikusoknak is valóságos élvezet hallani azokat az összefoglaló jelentéseket, melyeket az egyházkerület középiskoláinak állapotáról évente ad. A protestáns tanárképzés és azzal kapcsolatban a debreczeni bölcsészeti fakultás érdekében végzett nagyobb szabású munkásságát egyrészt az egyházunkért és iskoláink református szellemének fenntartásáért lobogó lelkesedés, másrészt a komoly mindent mérlegre tevő és a versenyképesség biztosítását is mindig számba vevő reális megfontoltság jellemzik.

Ismerek embereket, kik a közügynek komoly és értékes szolgálatokat teljesítenek, de oly módon, hogy e szolgálatok egyszersmind az ő maguk előbbhaladásának is biztosítékai legyenek. Nem tudom ezeket kárhozatni, — hiszen a közérdek előbbre vitele még akkor is jó eredmény, ha ahhoz egyesek magánérdekének kielégítése csatlakozik. Ám az igazi lelki nagyságok mégis csak azok, kik a közérdekért munkálkodni képesek úgy is, hogy abból rájuk se haszon, se dicsőség ne háramoljék. S ha a készség a teljes képességgel egyesül: akkor kapjuk az igazi lelki értéket. Ebből a fajtából — sajnos — nem igen sokat látunk a közéletben, de Dóczi Imre e keveseknek is a legjavából való.

Az a tiszta, nemes, eszményi felfogás, mely Dóczi Imrét minden cselekvésében vezeti s mely őt református egyházunk legbuzgóbb, legtöbbet dolgozó s legkevesbbé előtérbe álló munkásai közé helyezi, — némelyek szerint (s tán ő maga is így hiszi): a görög

klasszikus világnézet eredménye. Én úgy vélem, nem az: a valódi keresztyénység. A nagy Názaretinek hűségese követése: szolgálni másoknak.

A görög klasszikusokról lehet mondani, — bár felfogásom szerint igen helytelenül, — hogy elavultak. De a keresztyénység lelkének uralmát köteles elfogadni mindenki, aki keresztyén egyház szolgálatában áll. Református tanártársaim: kövessétek hűséggel legjobb vezérünket, legkitünőbb példaképünket, Dóczi Imrét.

Kun Béla.

Iskola

Az új leányközépiskola és a debreczeni református polgári leányiskola szervezése.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 86,100—1916. sz. rendeletével új fordulatot adott a hazai leánynevelésnek. A 42 év óta fennálló hatosztályú felsőbb leányiskolát átszervezte hétosztályú „felső” leányiskolává és vele kapcsolatban szervezte a leánygimnáziumot és a felső kereskedelmi leányiskolát.

Az átszervezés folytán mindhárom iskolafajnak alapja lett a régi felsőbb leányiskola négy alsó osztálya; — ez az úgynevezett „alsó tagozat”. Ezen épül fel a három évfolyamú „felső leányiskola”, továbbá a négy évfolyamú „leánygimnázium” és a három évfolyamú „felső kereskedelmi leányiskola”.

A felsőbb leányiskolák fenntartói folyó évi december hó végéig tartoznak a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak bejelenteni, hogy a régi felsőbb leányiskola négy alsó osztálya, — vagyis a leányközépiskola alsó tagozata fölé, — melyik iskola-típust, vagy típusokat kívánják létesíteni.

A debreczeni református felsőbb leányiskola erős törzsébe már ezelőtt három évvel beoltatott a „leánygimnázium”, mely a hozzáfűzött várakozásnak és reménységnek teljes mértékben megfelel és úgy szólván a hazai társadalom elismerését vívta ki magának. Az ország legtávolabbi megyéiből is vannak növendékei s azoknak száma évről-évre rohamosan emelkedik. Így ezen iskola-típus fenntartása nemcsak a debreczeni, hanem a vidéki közönségnek is — valláskülönbség nélkül — érdeke lévén, a felsőbb leányiskola és leánygimnázium igazgatótanácsa ezen típus fenntartását elhatározta.

A felső leányiskola jövője felől még döntés nem történt. A jövő 1916—17. tanévben az V. és VI. osztály még megnyílik, de mivel a tapasztalat azt mutatja, hogy ennek az iskolafajnak Debreczenben sincs már talaja (nem képesít kenyérkereseti életpályákra), ezért valószínűleg fokozatosan megszűnik. De „leányközépiskola” néven megmarad belőle

a négy alsó osztály, az a tagozat, mely eddig is a legtöbb szolgálatot tette a debreczeni közönségnek. Hisz mind a négy osztálya mellé párhuzamos szakaszt kellett állítani, míg V. és VI. osztálya néptelen volt itt is, mint mindenütt az országban. A négy alsó osztály új szervezetével ezután is szolgálni fogja a debreczeni és vidéki társadalmat s annak azon rétegét is, mely leányait nem akarja kenyérkereseti pályára nevelni, de súlyt helyez a német és francia nyelv alapos elsajátítására, magasabb irodalmi, matematikai ismeretekre, szélesebbkörű földrajzi és történelmi tudásra.

A négy osztály elvégzése után a növendék is érettebb ésszel választhatja meg életútját, — mehet a tanítónőképzőbe, a leánygimnáziumba, vagy a leány kereskedelmi iskolába. (Debreczen oly szerencsés, hogy virágzó leány kereskedelmi iskolája is van!) Aki a családi körben marad, az mint művelt háziasszony értékesítheti majdan tudását és ismereteit.

Ezen iskolafajok mellett a debreczeni református egyház még egy önálló *polgári leányiskola* létesítésével is segítségére siet a debreczeni és vidéki társadalomnak. Az új iskola, mely égető szükségét pótol *felekezeti szempontból is, már most, szeptemberben megkezdí működését* és fokozatosan fog fejlődni.

Most első osztálya nyílik meg, egyelőre a Kossuth-utcai nevelőintézet helyiségében, olcsó tandíjjal (40 korona), hogy a polgári társadalom minél szélesebb rétegeinek hozzáférhető legyen, — főként azon református családoknak, kik az általános műveltséget akarják gyermekeikkel elsajátíttatni, hogy azt majd a családban értékesítsék. Azonban a jelesebb tanulók innen is nagyobb nehézség nélkül átléphetnek a leánygimnáziumba, vagy a tanítónőképzőintézetbe.

Sietünk a tisztelt közönség tudomására hozni ez újabb alakulatokat, hogy kellő tájékozottsággal és alapos megfontolással intézkedhessenek gyermekeik neveltetéséről; főként azok a szülők, kiknek az elemi iskola négy osztályát végzett leánykájuk beiratásáról kell gondoskodni.

Akár a leányközépiskolát választják, akár a polgári leányiskolát, mindkettőben gondos nevelés- és tanítással igyekszünk jó szolgálatot tenni a tisztelt közönségnek.

A beiratások a leányközépiskolába (felsőbb leányiskola), leánygimnáziumba október 2-án, a polgári leányiskolába pedig szept. 11-én kezdődnek.

A tanév mindenik iskolában október hó 5-én nyílik meg.

Debreczen.

Koncz Aurélné,
igazgató.

Egy kis paedagógia.

Második gimnázista korunkban — ez előtt negyedfél évtizeddel — volt egy tanárunk, aki mindig csöndes, szelid hangon beszélt velünk és azzal büntetett, hogy nem cirógatta meg az arcunkat. Jó tanár volt, de a k k o r nem tudott nekünk imponálni, mert a debreczeni kollégiumban akkor még a kemény hang és erős kéz paedagógiája járta. A fiatal esküdtek is recsegőre kiabálták a hangjukat, mert azt hitték, annál jobb tanár az ember, mennél jobban molesztálja a tanítványai füle dobhártyáját. Pedig tanítani jól tanítottak még ezek az esküdtek is, — hát még a tanárok! És emberségesek és jó szívűek voltak mindnyájan és a diákot nagyon szerették. Egyiket-másikat — néha épen a lehangosabbat — nem is volt nehéz rászedni a furfangos diáknak, mivelhogy a szíve odaadóbb volt az írósvajnál. Hanem hát a hangosság volt az uralkodó m o d o r.

Mikor az ötödikbe léptünk, akkor jött egy új tanár, ki megtudta fordítani az addig uralkodó rendszert. A különben is szent félelemmel fogadott görög nyelvet ez az új tanár tanította, akit Nagykorösről nemcsak tudományának, de szigorúságának híre is követett. Istenem — egy szigorú tanár milyen lehet, mikor az áldott, jó lelkű igazgatónk irodájától is jobban féltünk, mint az oroszlan barlangjától!

Hát keményen és katonásan lépett be a terembe. Röviden és határozottan szólt hozzánk. De négy éven át, míg tanított, soh' sem hallottuk egy indulatos szavát. A rendreutasítás ilyenféle volt: „Bizúgy, — édes öcsém!” — vagy: „Ugyan — barátom!”, — vagy épen csak: „Hm!” az ajkak némileg gúnyos felvetésével. Szokatlan volt ez nekünk, de rendkívüli nevelő hatást gyakorolt: példát mutatott az önfejelmezésre, a kitörő indulatok elnyomására.

Régen itt a kollégiumban a nagy diákok irodalmi társasága mellett mindegyik klasszisnak meg volt a maga kis önképzőköre. „Önökörítő-kör”-nek is nevezték a régi tanárok és nem alap nélkül. Mert a kellő vezetés és felügyelet nélkül működő gyermek ifjak rengeteg modorosságot szedtek magukra írásban és beszédben egyaránt. Nekünk is volt ilyen osztály-önképzőkörünk, — tapasztalatból beszélünk.

A mi időnkben alakult meg a „főgimnáziumi önképzőkör”, amelynek a négy felső osztálybeliek lehettek tagjai. Ennek a gyűlésein aztán mindig jelen volt a felügyelő-tanár, aki ugyan görögöt tanított meg latint, de azért a magyar irodalom és az aesthetika berkeiben is biztos karokkal vezette tanítványait s azoknak, kik e gyűlésekre eljártak, gyermek-ifjakkal szokatlan módon kiszélesítette látókörét, növelte ítélőképességét, finomította ízlését, serkentette munkakedvét s kellő korlátok közt tartotta ambícióját.

*

Ez a tanár egyébiránt az önképzésnek más módjával is fejlesztette tanítványai tudását. A rendes iskolai lecke mellett magánszorgalomból tanultunk. Homerosnak egy-egy énekét, Ciceronak egy beszédét dolgoztuk fel ily módon iskolán kívül. Mikor készen voltunk — hárman-négyen előálltunk s tanárunk egy-egy délutánt eltöltött azzal, hogy megismerje készségünket. De nemcsak inkvirált, — tanított, buzdított is az ilyen kikérdezés alkalmával s figyelmünket felhívta a feldolgozott anyag szépségeire és nehezségeire.

Történt ugyan ilyen is:

A magánszorgalomból dolgozó ifjú pompásan tudta az egész homerosi éneket. A nagy idealista tanár lelkesülten kérde tőle egyik különösen költői helyen:

— Úgy-e, hogy szép, édes öcsém?

— Nem tudom én.

— Nem találja szépnek? Hát akkor, hogy tanulta meg ilyen jól?

— Hát, mert — jeles tanuló vagyok.

De ez csak kivétel volt. Legtöbbször ragadt magával az ő szárnyaló lelke és én azóta, hejh, de sok szép dolgot olvastam életemben, de akármit olvasok, mindig eszembe jut, hogy még ez sincs olyan szép, mint az

ἡ καὶ κτανέησιν ἐπ' ἐφρούσι . . .

*

Debreczenről azt mondják a rossz nyelvek, hogy itt hajdan a vaskalap uralkodott. Én nem tudom, nem is tapasztaltam, de az bizonyos, hogy a tanárok nem szívesen bocsátották közel magukhoz a tanítványaikat, hanemha valamely jótétemény adása végett. Pedig mondani sem kell, hogy a termékeny ifjú lélekre a tanárjával közvetlen, melegebb érintkezés kibeszélhetelen jótékony hatású.

Nyolcadikba jártunk, mikor a különösen kedves tanárunk felolvasást tartott a Csokonai-körben Schliemann ásatásairól. Biz' ez a felolvasás meglehetősen profán helyen folyt le: a Margit-fürdő éttermében s a közönség vacsorán is ott maradt utána. Mi is ott voltunk a felolvasáson, — tán az egész osztály. És ott maradtunk vacsorán is elég számosan. A mi félelmetes és mégis rajongott tanárunk pedig, miután az előklőségek körében elköltötte a vacsoráját, oda jött a mi asztalunkhoz a pohár borával, leült közénk és ott beszélgetett velünk egy jó félóráig.

Úgy fordult életem, hogy módomból volt megfordulni elég nagy urak körében. Elismerésben is volt részem nem egyszer. De olyan meglegedett, olyan büszke sohasem voltam, mint akkor este: akkor éreztem először emberi méltóságomat.

Δ

Közélet

Vallásos nevelés.

A vallásos nevelés kezdődik a családban. Első nevelő az édes anya. Ő tanítja meg imádkozni beszélni tudó kis gyermekét, az Úri imádságnak előtte többszöri elmondásával. Az édes anya teszi össze szíve vérenek kis kezét s mondja neki: imádkozzál édes gyermekem a jó Istenhez. Ha az anya ismeri a költőnek eme verssorát:

„Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem“,

minden bizonnyal e versecskével is kéri gyermekét imádkozásra. Az édes anya ismerteti meg gyermekével a jó Istent, ki a jó gyermekeket — s mindenkit, aki jó, — szereti; de nem szereti a rossz gyermekeket és senkit sem szeret, aki rossz, hanem, mert rossz, megbünteti.

Az édes anyai nevelést folytatja a tanító, betetőzi a templomi tanítás, a bibliának és jó vallásos könyveknek olvasása.

De vajjon minden családban igazi vallásos érzésű-e a nő, az édes anya, fel tudja-e fogni nemes anyai hivatását? Ha szereti a testéből való testet, szereti-e a lelkéből való lelket? Igyekszik-e azon, hogy az isteni szikrát, a lelket, mely fejlesztésre vár gyermekénél, kezelje, fejlessze helyes irányban, ami az anya kötelessége. Ha minden anya igazi vallásos volna, ha helyesen fogná fel nemes anyai hivatását és kötelességét és követné azt: akkor meg volna az igazi vallásos alap gyermeke szívében; és amikor az iskolába felmenne, ez alapon a tanító könnyebben, sikeresen építhetne tovább az anya által lerakott vallási fundamentumon; vagyis jól becsepegtethetné a gyermek szívébe a vallásos érzületet. Ha a házi nevelés támogatja az iskolai nevelést, igazi vallásos férfi vagy nő lesz a gyermekekből. De mit tapasztalunk az életben, azt, hogy a családban, ahol a vallásosság főfészkének kellene lenni, az igazi vallásosság sok kívánni valót hagy fenn. Mert több család lakóhelye nem családi szentély, aminek lenni kellene, nem hangzik ott imádság, ének és szeretet szava, csak durvaság, gorombaság, káromlás, illetlen beszédek. Ilyen családi körben nem juthat be a gyermek gyenge szívébe vallásosság. Ilyen helyeken nincs talaja a vallásosságnak és minden iskolai helyes vallásos nevelés dacára, a vallásosság nem hogy erősödnék a szülei körben megmételtyezett gyermek szívében; sőt inkább halad tovább a szüleitől látott és hallott helytelen, vallástalan dolgok cselekvésében és követésében, leszámítva egyeseket, kikre jobban tudott hatni a tanító, mert nem voltak még egészen megmételtyezve. Az apától és anyától hallottak és látottak mélyebben megmaradnak a gyermekeknél, mint az iskolában a tanítótól hallottak.

Hát ott, ahol a családfő, de meg az anya is istentagadók, a vallást csúfolják, meglehet-e menteni a gyermeket a vallástalanságtól. Hol van az a tanító, ki annyira tudná ellensúlyozni a gyermekekre a szülőkről ráragadott vallástalanságot, hogy a családban látott, hallott rossz példák hatása alól, ha nem egészben egyelőre, de részben is megszabadulhasson? A gyermek előbb és sokszor hallja az Isten káromlását szüleitől, főként az apától, mint az Isten nevének tisztelettel említését. Innen van már az ifjúság egy részének vallástalansága.

A vallásnak és az éneknek az iskolában jól és helyesen tanítása ébreszti fel és neveli a gyermek szívében és lelkében a vallásos érzést. Ha a vallás és ének alaposan tanítatik az iskolában, akkor a jövő nemzedék vallásossága biztosítva van; ellenesetben nincs... Nem mondom, nem állítom, hogy még ekkor is minden ifjura nézve biztosítva van, „mert a rossz társaságok megmételtyezik az erkölcsöket“. Csakis akkor lesz biztosítva az jobban, ha az egyház-fegyelem gyakorlása szélesebben ki lesz terjesztve az által, hogy a presbitereknek kötelességévé lesz téve, hogy ha valamely családban vallásellenes kihágásokat tapasztalnak, az ilyen esteket az egyházi bíróságnak jelentsék be, az egyházi bíróság ítélni fog a bejelentett fegyelmi ügyben; de nem a mostani enyhe fegyelmi eljárás, hanem annál szigorúbb fegyelmi eljárás szerint. „Vulnus ense recidendum, ne pars altera trahatur“. Alaposan kell gyógyítani az ilyen lelki betegségeket. Lehet helye az intés-, feddés- és dorgálásnak, de ha ezek nem használnak, következhetik az úrvacsorától eltiltás, végre a kiközösítés. De mindezek mellett a házi istentiszteletek behozatala, kötelezővé tételének ideje is eljöhett már, ha nem félnének sokan, hogy ezzel a baptizmus malmára hajtának a vizet.

De ügyelnünk kell tanítóink vallásos érzületére is, mert ha vallástalan, sőt istentagadó tanítókra bizzuk a vallástanítást: akkor meg lesz mételtyezve egy egész vallásos nemzedék. Az igazi vallásos nevelés abban áll az elemi iskolában, ha a tanítóban magában megvan az igaz vallásosság és a vallásos érzést át tudja plántálni tanítványai szívébe.

A nép vallástalanságának többféle okai vannak az említettek kivül. Az internacionálisták, szociálisták bizony nem valláserkölcsei témákat fejtegetnek a vallásosság előmozdítása végett; hanem épen az ellenkezőt. Hangzik a profán oktatás „nincsen Isten, ki látta, azt hiszem, amit látok. Le a papokkal, mert azok a népnek zsarolói. Le az iskolákban a vallástanítással, nincs szükség templomra, mert a természet az Isten, a természetet kell imádni csak“. — Íme, ilyen eszmék is maszlagosítják meg a nép szívet és lelkét s fordítják el az Istentől.

Azonban, ha a vallásos érzés mélyen fekszik az

emberekben, hiába minden kísértés, minden csábítás, nem fog rajtok; azért kell alaposan tanítani a vallást és éneket, hogy a vallásos érzés erős legyen.

Az egyházpolitikai törvények is előmozdították egyrészt a nép vallástalanságát, egyházi törvényeinknek semmibe vételét. Az a sűrű hitlenül egybemenés nagy részben az egyházpolitikai törvény következménye, mert a nép egyrésze a hitlenül egybemenést is polgári házasságnak titulálja. Az egyházi áldást is hovatovább többen kezdik mellőzni, ez sem vall persze az előbbi tiszta vallásosságra. Ez ellen ugyan lehetne tenni, ha az állam üldözné a hitetlenül együtt élőket, ha az engedetlenkedőket pénzbírsággal, végső esetben börtönnel is sújtaná. Még a 70-es években adott a szolgabíró segítséget a hitlenül együtt élők egymástól eltávolítására, ma nem ad, azt mondván, hogy ily esetre törvény § nincs. Így az állam mozdítja elő az erkölcstelenséget, vallástalanságot s részben ő az oka a sok törvénytelen gyermeknek.

Ha az állam nem támogatja az egyházat az erkölcstelenség meggátlásában, quid tunc? Az államnak is érdeke volna az erkölcstelenség meggátlása, mert régen megírta a költő: „Minden államnak talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől s rabigába görnyed“.

De visszatérve a vallástanításra, kérdezem, vajjon az állam kezére játszik-e az egyháznak a vallásos erkölcsiség terjesztésében? Említettem a polgári házasságot és ennek fattyúhajtását: a törvénytelenül együtt élést (mivel nem azt állítom, hogy hitlenül együtt élők azóta vannak, mióta polgári házasság van, mert voltak hitlenül együtt élők azelőtt is, de azóta többen vannak). Most megtoldom azzal, hogy olyan szűkmarkú az állam, hogy az állami iskolákban a vallástani órák számát leszállította eggyel a vallásosság kárára. Ha az állam és egyház karöltve nem járnak az egész vonalon a vallásosság előmozdítására, akkor az állam majdnem úgy ellensúlyozza az iskolai vallásos nevelést, mint azok a szülők, kik gyermekeik vallásos nevelésével semmit sem törődnek, sőt ellensúlyozzák az iskolai vallásos nevelést.

A németek nagy császára, Vilmos, a vallásos nevelést hangoztatja. A porosz, illetve a nagynémet államnak vannak az erkölcsiségre vonatkozólag oly törvényei, melyek az erkölcstelenséget ostorozzák s az egyházzal karöltve előmozdítják a vallásos nevelést.

Az egyházkerületeken, konventen sürgetni kellene az államot, hogy oly törvényeket is hozzon, melyek mindenféle felekezeti lelkészét támogassák valláserkölcsei munkájában. Kötelezővé kellene tenni az államnak imperative a polgári házasságra lépők egyházilag egybekelését is. A hitlenül együtt élőknek egymástól karhatalmilag eltávolítását, a káromkodók, átkozódók szigorú megbüntetését.

Az egyháznak pedig szigorúbb egyházi fegyelem behozását, a vallás- és énektanításra különösen nagy gond fordítását, a templombajárás és úrvacsora-vétel szigorúan kötelező voltát kell keresztül vinni.

Ha ezek és több más idetartozó dolgok fokozatosan életbeléptetnének, akkor lassanként bár, új vallásos élet állana elő híveink legtöbb részénél s hovatovább vallásosabbak lennének egyházunk tagjai.

Hogy tenni kell valamit a vallásosság fokozására, az ellen talán senkinek sincs ellenkező véleménye. Annyit azonban sejtek, hogy a kálvini szigorú egyházfegyelemnek ma már kevesebb híve van. Az erkölcsi hatás mellett argumentálók ezek, pedig beláthatják, hogy nem igen lehet most már híveink legtöbb részére erkölcsileg hatni, mert ők nem is a szabadság, hanem a szabadosság álláspontján állanak. Hogy a szabadosságot csakis szigorú egyházi fegyelemmel lehet meggátolni az állami közegek segítségével, ez is bizonyos. De épen ez a baj, hogy az állam nem ad segítséget az egyháznak másra, csak egyházi adó- és iskolai adófélék behajtására. Míg más téren is, hol segítségre van szükség, elmarad az állami segítség, addig a szigorúbb egyházfegyelem nem gyakorolható, annak érvényt nem lehet szerezni és ez nagy baj.

Bélavári.

Irodalmi szemle

Énekeskönyv a magyarországi református egyház híveinek használatára. Az egyetemes konvent által elrendelt második próbakiadás. Kapható Debreczenben, Hegedüs és Sándor főbizományosnál. Ára 3 korona. — Ehez az 526 lapos kiadványhoz dr. Baltazár Dezső püspök, mint az egyetemes énekügyi bizottság elnöke, irt Előszót, amelyben jelzi, hogy „legutóbbi egyetemes zsinatunk az Énekeskönyv első próbakiadásának alapul vételével második próbakiadás összeállítását rendelte el, meghatározván úgy a szövegre, mint a dallamra vonatkozó elveket. Ezeknek az elveknek szigorú érvényesítése mellett készült ez a második próbakiadás, melyet az egyetemes konvent 3000 példányban nyomtatott ki s bocsát a gyülekezetek és érdeklődők rendelkezésére. Az esetleg betérjesztendő vélemények mérlegelése után a zsinat fogja eldönteni, hogy e próbakiadás alkalmas-e egyetemes énekeskönyvül“. A kiadvány beosztása a következő: Elöl van a betűrendes mutató a Zsoltárokhoz, azután az ünnepi, hétköznapi, alkalmi és halotti énekekhez (V—XVI. ll.). Erre nyomban következnek a Zsoltárok, úgy, hogy a megfelelő dallamok hangjegyei az első vers szövegével kapcsolatosan láthatók, egy-egy ízben lenyomatva, ismétlődés esetén pedig megfelelő útalással, ilyenformán: LXXVI. Zsoltár. Dallama: a XXX. zs. Dicsérlek, Uram, téged. A Zsoltárok terjedelme 182 lap. A 183. lapon

kezdődnek az ünnepi, hétköznapi és alkalmi énekek, úgy azonban, hogy ezek előtt 35 kezdő- és záró-ének részben melódiával is kapcsolatos szövege foglal helyet, utánuk pedig a Himnusz két és a Szózat egy verse. A 201. lappal kezdődnek aztán a dicséretes, nagyobbára csakis a szöveg közlésével, itt-ott azonban dallamjegyekkel is kísérvé. Az énekek, illetőleg dicséretes sorrendje ez: Újéviak (201—205. l.), Virágvasárnapiak (206—208. l.), Nagyhéti és nagypénteki énekek (209—216. l.), Nagyszombati egy ének (217. l.), Husvét énekek (218—225. l.), Áldozócsütörtökiek (226—229. l.), Pünkösztiek (229—234. l.), Adventiek (235—241. l.), Karácsonyok (242—250. l.). E beosztásnál a polgári év közeire eső ünnepnapok sorrendje volt az irányadó. A vasárnapi énekek tartanak a 251. laptól a 279. közepéig, mellőztetvén a délelőtti és délutánra szóló énekek megkülönböztető jelzése. Ezután jönnek a Katekhizmusi Énekek 52 Úrnapi (279—333. l.). A köznap reggeli (334—354. l.) és köznapesti (355—366. l.) énekek után vannak a bűnbánatiak (367—377. l.), az úrvacsoraiak (378—393. l.), konfirmációiak (394—397. l.), tanéviak, lelkészszentelésiek, lelkészbeiktatáskor, tisztviselők választásakor, egyházi gyűléskor, templomszenteléskor, új iskola megnyitáskor, orgona felállításakor, házasságkötéskor, keresztelekéskor, reformáció emlékünnepén énekelhető dicséretes (398—415. l.), amelyekkel már ugyancsak eljutottunk a különféle alkalmatossági szükségletek figyelembe vételéhez. Az alkalmi énekek közül hazafias ünnepen, nemzeti gyászünnepen, király koronázásakor, háború idején, győzelem kivívásakor, békekötéskor énekelhető egy-egy, tavaszi évszakra van szánva három, nyárára négy, őszre négy, vetés idejére egy, télire három, szükség idejére négy, szükség megszűnésekor egy, járványos időben négy, esőért kettő, árvíz alkalmakor három, jégveréskor kettő, tüzcsapáskor egy, égháború után egy, esztendő utolsó napjára négy ének (416—462. l.), amivel a közönséges istentiszteletről szóló énekek sorozata be van fejezve. A 463—526. lapokon a Halotti énekek foglaltnak. Ilyenféle kimutatásos táblázat azonban nincs a kiadványban, amelynek egy és más ilyes könyvészeti, illetőleg grafikus alkatrésze bizonyosan költségkimelés és térnyerés okából maradhatott el, de majd a véglegesített kiadásban ez is más egyébvel együtt meglesz. — Minthogy az ilyen, részben változtatott tartalmú Énekeskönyv használatba vétele előtt a legbehatóbb kritikára és szakszerű véleménynyilvánításokra van szükség: mi készséggel tért engedünk a tárgyilagos észrevételeknek, bírálatoknak, javaslatoknak, sőt bizodalommal fel is kérjük ezek megtételére az énekügy terén forgolódo férfiakat, közelebről a lelkipásztori, kántori, tanítói köröket. — A könyv izléses, tiszta nyomása a debreczeni városi nyomdának szol-

gál dicsőségére, míg a szép kötés a Dávidházy céget dicséri.

Különfelek

Dóczy Imre.

Ideális, nagy lelkek tulajdona, hogy az általuk fölvetett fény sugarakat, miként a prisma a nap fényét, a szívárvány pompázó színeiben szórják korukra s ennek sivárságát megszépítik, megnemesítik s arra fölemelő hatást gyakorolnak.

Ámde az ideális nagy lelkek nemesak a prismán áttört fény sugarak gyönyörködtető ugyan, de különben hideg színeiben tündöklenek előttünk, hanem azoknak azon tulajdonságuk is megvan, mint a föld mélyéből évezredek után napfényre került „fekete gyémánt”-nak: ős erőt, égi energiát rejtenek magukban, mely már az élet melegségét terjeszti maga körül, előhaladásra serkent, fejlődést munkál s a tökéletesedés forrása.

Ezen gondolatok jutnak eszembe, amidőn Dóczy Imre egyházkerületi tanfelügyelő úrról, mint egyik régi, hálás tanítványa azon alkalomból emlékezem, hogy folyó évi szeptember havában van 40 éve tanári működése megkezdésének.

Azok a fény sugarak, melyeket az ő lelke magába fölvet s mint prismán át pompázó színekben a mai nemzedékre áraszt: a klasszikus görög nép derült, ideális világnézetéből fakadtak.

A serdülő ifjakat különben is minden szépért s magasztosért hevülő lelkeket ezen fény sugarakkal igyekezett gyönyörködtetni, megtelíteni s megnemesíteni, mely fény sugarakat immár 40 év óta hinti szakadatlanul a magyar nemzeti kultúra oltárán.

Előadása vonzó, lebilincselő volt mindig s az maradt máig. Volt tanítványai figyelő lélekkel, az áhitat egy nemével hallgatva ott éreztük, hogy előadásából nem a mai, hanem egy más, szebb, tündöklőbb, ideálisabb világ „lelke” szól.

Lelkének legnemesebb erőit, kineseit, magasztos ideáit a magyar nemzeti kultúra felvirágoztatásának szentelte akkor is, vagy még inkább akkor is, amidőn szűkebb körű tanári katedrájától megvált. Egyike azoknak ma is, akiknek lelke a legszelebb körben világít, fénylik, irányít s hatalmas vonzó erejével tette buzdit.

A magyar nemzeti kultúra fölvirágoztatásának egyik legtevékenyebb s legáldásosabb munkásságú vezéralakja ő.

A legsötétebb materializmus nyomorának súlyos keresztje alatt nyög a mi népünk is éppen napjainkban.

Mily szükség hát, mily áldás hát, hogy éppen e nehéz időkben az ő tapasztalatokban gazdag lelkek fölemelő, megnemesítő derűjét hintse nemzeti

kulturánk szolgálatában; mily áldás, mily szükség, hogy maradhasson tovább is nemzeti nevelésügyünk irányító vezére s általánosan elismert tekintélyével hasson közre korunk érzésének, gondolkodásának, egész nemzeti létünknek helyes és egészséges irányban való fejlesztésére!

A gondviselés Istene adjon teljes testi és szellemi erőt áldásos életének, magasztos hivatásának betöltéséhez még számos évekig, tiszta szívből kívánja sok, számtalan hálás tanítványainak egyike

Juhász László,
református lelkész.

A lelkészképesítő vizsgálatok elhalasztása a tiszántúli református egyházkerületben. Az egyházkerületi elnökség rendelkezése folytán s megbízásából értesitem a lelkészképesítő vizsgálati bizottság tagjait s a vizsgára jelentkezett atyafiakat, hogy a folyó hó 19-re kitűzött első s a folyó hó 26-ra jelzett második lelkészképesítő vizsgálatok elhalasztatnak. Az új határidőkről az érdekeltek püspöki körlevél útján fognak értesítettetni. Debreczen, 1916 szeptember hó 6. Kiss Ferenc, egyházkerületi főjegyző.

Értesitem a debreczeni m. kir. tudományegyetemre beiratkozni szándékozó hallgatókat, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr folyó évi szeptember hó 2-án kelt 112,824—1916. IV. számú rendeletével megengedte, hogy rendes beiratkozások ideje szeptember hó 30-ig meghosszabbíttassék. — Megokolt esetben, utólagos beiratkozás engedélyezéséért, október hó 6-ig az illetékes kar dékánjához; október hó 14-ig az egyetem rectorához lehet folyamodni. Debreczen, 1916 szeptember hó 5-én. Dr. Láng Nándor, e. i. rector.

A lelkészképzőintézetben a beiratkozások az egyetemi terminussal egyidőben történnek, vagyis a mai megállapodások szerint szeptember hó 30-ig. Amennyiben az egyetemi terminusban változás áll be, változni fog a lelkészképzőintézeti is.

A debreczeni református főgimnáziumban a beírást október 1—5. napjára halasztották. Javító-vizsgálat az alsó osztályokban október 2-án, a felsőkben 3-án, a magánvizsgálat az alsó osztályokban 4-én, a felsőkben 5-én lesz. A tápintézet és a bentlakás október 1-én nyílik meg.

A debreczeni református tanítóképző-intézetben a legújabb miniszteri rendeletnek megfelelőleg október 1—8. napjain lesznek a beiratkozások, míg a pót- és javító-vizsga 3-án tartatik meg. A tanítóképzővel kapcsolatos gyakorló-iskolában folyó hó 11-én megkezdődik a tanítás.

Református felső leányiskola és felső kereskedelmi leányiskola Szatmáron. A kultuszminiszter úr a fennálló felsőbb leányiskoláknak felső leányiskolákká való átszervezését és a szükséglet szerint leánygimnáziummal vagy felső kereskedelmi leányiskolá-

val való kibővítését elrendelte. A szatmárnémeti református felsőbb leányiskola igazgatótanácsa és fenntartó-testülete ragaszkodott leányközépiskolája átszervezésének és fenntartásának törvénybiztosította jogához s nagy ügyszeretettel és lelkesedéssel egyhangú határozatban kimondotta az átszervezett felső leányiskolával kapcsolatos felső kereskedelmi leányiskola felállítását és folyó évi szeptember 11-én való megnyitását. A tanítás szeptember 15-én kezdődik. A református felső kereskedelmi I. évfolyamába oly növendékek vétetnek fel, kik a felsőbb leányiskola IV. osztályát elvégezték, vagy pedig a polgári leányiskola IV. osztályát és különbözeti vizsgálatot tesznek. Az 1917—18-iki tanévben megnyílik a felső kereskedelmi leányiskola II. évfolyama, az 1918—19-iki iskolai évben a III. évfolyam s akkor tartatik az első érettségi vizsgálat. — A vidéki növendékek elhelyezésére a szatmári egyház modern leányinternátust állíttatott fel.

Hivatalos Értesítőt eddig minden számunkhoz adtunk, kivéve a 34-et. A számozásnál történt elnézés e szerint helyesbíthető. Ezentúl a számjelzést szigorúan nyilvántartjuk. A mai (37.) számhoz Hivatalos Értesítőt nem mellékelünk.

Tartalom: Barcza J., Dóczi Imre. — Kun B., A református tanár. — Tárca: Bakóczy E., Reminiscenciák. — Iskola: Konez A., Az új leányközépiskola és a debreczeni református polgári leányiskola szervezése. — Δ ., Egy kis paedagógia. — Közélet: Bélavári, Vallásos nevelés. — Irodalmi szemle. — Különfélék.

Pályázat.

A nagyrabéi református egyház presbiteriuma pályázatot hirdet a kántortanítói állásra. Javadalom: 1. Kézpénz az egyház pénztárából évnegyedenként előre 672 kor. 88 fillér. 2. 11 $\frac{1297}{1000}$ ööl föld, haszonbéri érték átlag holdanként mintegy 40 K-val 482 K 42 fill. 3. Úgynevezett adományozott föld $\frac{9780}{1000}$ ööl, haszonbéri értéke mintegy 397 K 58 fill. (A földek ma már egy tagban.) 4. A törvényes állami kiegészítés. (Mert a földek javadalmi jegyzőkönyv szerint 331 K-ban vannak felvéve.)

Három szobával, konyhával és mellékhelyiségekkel ellátott lakás.

Jegyzet: Az úgynevezett adományozott föld adóját a tanító fizeti.

Kötelesség: ezidőszerint a II—VI. leányosztályoknak (esetleg a presbiterium beosztása szerint más osztályoknak) a tiszántúli egyházkerület tanterve szerinti tanítása és általában az egyházi törvények vonatkozó szakaszaiban előírt kötelességek teljesítése; az ismétlő-iskolás leányok vallástanítása. Az állást eddig mindig férfiak töltötték be, presbiterium most is férfival óhajtja betölteni; de pályázhatnak nők is,

mert alkalmas férfi pályázók hiányában, nővel töltetik be.

Pályázati kérvények felszerelve szeptember hó 16-ig lelkészi hivatalhoz küldendők.

Nagyrabé, 1916 szeptember hó.

F. Varga Lajos,
lelkész.

Pályázat.

A dögei (Szabolcs vm.) református egyház pályázatot hirdet tanítónői állásra.

Fizetés: egyháztól nyolevan korona, félévi részletekben; a többi államsegély. Kertváltáság címén évente 20 (húsz) korona. Egy szobából álló lakás, kis előszobával. Több szobából álló lakást egyház nem adhat.

Kötelessége: Egyháztanács, mint iskolaszéktől kijelölt osztályok tanítása, az I—VI. osztályba járó leánygyermekek nőikézimunka tanítása.

Pályázatok folyó évi szeptember 21-ig a dögei református lelkészi hivatalhoz küldendők. Posta helyben. Az állás folyó évi október hó elsején elfoglalandó.

Döge, 1916 augusztus hó 30.

Református iskolaszék.

Pályázat.

A polgári református egyház pályázatot hirdet tanítónői állásra.

Fizetés: 100 korona törzsfizetés, 250 korona lakbér és 20 korona kertpótlék az egyház pénztárából előleges negyedévi részletben; 1100 korona fizeteskiegészítés az állampénztárból.

Kötelesség: I—VI. osztályú vegyes tanulók tanítása.

Pályázhatnak tanítónők, esetleg tanítók.

Pályázók kérvényüket szeptember hó 30. napjáig küldjék be a polgári református lelkészi hivatalhoz. — Állás október 15-ére elfoglalandó.

Polgár, 1916 szeptember hó 1-én.

Református egyháztanács.

BÉKÉS LAJOS

Debreczen, Piac-utca 46-ik szám.

Telefon 304. szám.

Kalap, fehérnemű, úri-dívat és szabó üzlet. Készít férfiruhákat, felöltőket a legjobb kivitelben, valamint teljes úri kelen-gyékert mérték után.

Az 1916—1917. tanévre szóló

iskolakönyv- és tanszerjegyzék

megjelent.

Kivánatra ingyen és bérmentve
küldi meg

Hegedüs és Sándor

a tiszántúli református egyházkerület főbizomá-
nyosa, protestáns iskolai könyvkereskedése

Debrecen.

Lelkész és vallástanár, tanár és tanító
urak rendeljék meg és terjesszék
a hívek és a tanítványaik között az

ÉBRESZTŐ

képes keresztyén szépirodalmi, esa-
ládi és ifjúsági havi folyóiratot.

Szerkeszti :

Megyericsy Béla.

Előfizetési díja egy évre 4 kor.
Az **Ébresztőnek** minden keresztyén
családhoz és minden keresztyén
ifjúhoz el kell jutnia, hogy a
nemes szépirodalom szárnyain
minden olvasójának lelkébe be-
vigye a keresztyén magyar nem-
zet hatalmas gondolatát.

Előfizetéseket elfogad és mutatóny-
számot ingyen küld a kiadóhivatal :

Budapest, VIII., Főherceg Sándor-utca 28.

Pontos és legjobb

Órák

5 évi jótállás mellett!

Egyházi szentedények,

úrvacsorai kelyhek, osztó-tányérok és borkancsók,
keresztelő-kannák és medencék, ékszerek, evő-

Arjegytek
2000 rajza
ingyen és
bérmentve!
Pontos ki-
szolgálás!
Jutányos
árak!

készletek valódi 13 próbás
ezüstpől és I. rendű alpacca-
ezüstpől, jubileumlisztárgyak
részfelfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrende-
ésekre különös gondot fordítok

Polgár
Kálmán

műorás és ékszerész, a ref. egyházak szállítója
BUDAPEST, VI., Teréz-körút 5., I. emelet.

A „HANGYA”

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya” igazgatóságához : Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya” kötelékében az 1915. év végén 1300 fogyasztási szövetkezet működött, amelyek összfordalma 60.000,000 korona volt.

Földművelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.